

ГТАХР 14.43.47

ӘОЖ 37.032

DOI 10.70239/arsu.2024.t78.n4.12

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР НЕГІЗІНДЕ БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

БАХТИЯРОВА Г.Р.¹ , ГЕЛИШЛИ Ю.² , ИЗТЛЕУОВА С.Ш.^{1*}

Бахтиярова Гульшат Рахметжановна¹ – педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

E-mail: aibol04@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0534-4879>

Гелишли Южел² – PhD, профессор, Гази университеті, Анкара, Түркия

E-mail: ygelisli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2816-3621>

*Изтлеуова Саманта Шекернаевна¹ – докторант, Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан

E-mail: samanta.iztleuova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-7878-240X>

Аңдатпа. Мақалада ұлттық құндылықтар арқылы жоғары оқу орны білім алушылары болашақ педагог мамандардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Студенттерге кәсіби педагогикалық білім берудегі ұлттық рухани-мәдени құндылықтар жүйесін құрайтын мақсатты, кешенді білім мен тәрбие беру мазмұнының маңызы тұжырымдалады. Бүгінгі жоғары оқу орындарындағы кәсіби педагогикалық білім мазмұнына ұлттық рухани-мәдени құндылықтарды енгізу арқылы болашақ мамандардың қарым-қатынас дағдыларын жетілдірудің жетекші мәні сөз етіліп, талданады. Сонымен қатар ұлттық рухани-мәдени құндылықтардың болашақ ұстаздың бәсекеге қабілетті тұлғалық болмысының қалыптасуындағы танымдық және тәрбиелік жетекші рөлі мен кәсіби білім, іскерлік, дағдыларды арттырудағы маңызы сөз етіледі.

Зерттеу барысында ұлттық құндылықтардың жоғары мектеп жағдайындағы кәсіби педагогикалық білім беру үдерісіне енгізілуінің ғылыми-теориялық аспектілері жан-жақты талданып, қарастырылады. Авторлар коммуникативтік мәдениеттің тілдік, когнитивтік, этикалық, психологиялық, прагматикалық және әлеуметтік компоненттеріне ерекше назар аударып, әрбір компоненттің ұлттық құндылықтар арқылы студенттердің кәсіби және тұлғалық дамуына ықпалын сипаттайды. Зерттеу нәтижелері ұлттық құндылықтарға сүйене отырып, болашақ педагогтардың коммуникативтік дағдыларын дамытудың тиімді жолдарын көрсетеді және ұлттық бірегейлікті сақтаудың өзектілігі мен маңыздылығын атап өтеді.

Түйін сөздер: ұлттық құндылықтар, мәдениет, кәсіби педагогикалық мәдениет, коммуникативтік мәдениет, дәстүрлі педагогикалық мәдениет, болашақ педагог даярлығы.

Кіріспе

Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарына сәйкес «Ұлттық бірегейлікті сақтау» басымдығы бойынша әлемдік нарықтарға шығуға қабілетті, бәсекеге сай және қолжетімді мәдени ортаны ұлттық деңгейде қалыптастыру қажет. Сондай-ақ ХХІ ғасырдағы негізгі даму факторы ретінде адами капиталға негізгі жауапкершілік жүктеледі [1]. Бұл талапты жүзеге асыруда ұлттың генетикалық коды болып табылатын дәстүр мен мәдениетті сақтау және оны әрбір тұлғаның санасына сіңіріп, кәсіби салада қолдануға даярлау басты міндеттер қатарына жатады.

Бұл орайда мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаев өзінің Қазақстан халқына Жолдауында «Ұстаздар – ұлттың зияткерлік қуаты. Олар білімді ұрпақ тәрбиелеу арқылы еліміздің өркендеуіне жол ашады. Үздік оқу бағдарламасы, заманауи мектептер, озық басқару жүйесі болса да, ұстаз білікті болмаса, оның бәрі бекер екені анық», - деп зиялы ұлт қалыптастырудағы ұстаздардың еңбегін атап өтеді [2].

Педагог М. Жұмабаев «Педагогика» еңбегінде: «Әр тәрбиешінің қолданатын жолы – ұлт тәрбиесі. ...әрбір ұлттың баласы өз ұлтының арасында, өз ұлты үшін қызмет қылатын болғандықтан, тәрбиеші баланы сол ұлт тәрбиесімен тәрбие қылуға міндетті», - деп ұлттық тәрбиенің маңыздылығын атап көрсетеді [3, 16-б.]. Осыған орай қазіргі заманғы білім беру жүйесінде ұлттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу негізгі орын алады. Бұл үдерісте коммуникативтік мәдениет маңызды рөл атқарады, себебі ол білім алушылардың білімді меңгеру ғана емес, болашақ бастауыш сынып мұғалімдерінің алған білімді жас ұрпаққа тиімді түрде жеткізе білу, кәсіби қарым-қатынас құра білу қабілеттерін де дамытуды көздейді. Бұл

әсіресе жоғары оқу орындарындағы білім беру процесінде көрініс табады, себебі студенттердің кәсіби және тұлғалық дамуы олардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастырумен тікелей байланысты. Коммуникативтік мәдениет – бұл адамның қоғамда, кәсіби ортада және жеке қарым-қатынаста тиімді байланыс орнату қабілеті, және ол белгілі бір құндылықтар, дәстүрлер мен әдет-ғұрыптар негізінде қалыптасады. Осыған орай, ұлттық құндылықтар мен мәдениетке негізделген білім беру студенттердің болашақ маман ретіндегі кәсіби құзыреттіліктерін ғана емес, сонымен қатар олардың азаматтық позициясын, рухани байлығын және ұлттық санасын да дамытады.

Ұлттық құндылықтар арқылы коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру – студенттердің өзіндік санасын арттырып, тұлғалық дамуына ықпал етеді. Бұл процесте тіл, мәдениет, салт-дәстүрлер және әдеп нормалары ерекше рөл атқарады, себебі олар тұлғаның рухани әлемін байытып, қарым-қатынас құруда басты бағдар болады. Қарастырылып отырған мәселенің өзектілігі әлемдегі және білім беру жүйесіндегі трансформация жағдайында ұлттық бірегейлікті сақтаудың маңыздылығымен байланысты. Қазіргі кезде жаһандану жағдайында жастардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттыру және ұлттық құндылықтарға сүйене отырып, коммуникативтік дағдыларын дамыту ерекше маңыздылыққа ие. Коммуникативтік мәдениет тек тілдік дағдылармен шектелмей, сонымен қатар, тұлғаның мәдени-әлеуметтік контексттегі өзара әрекеттесуін, өзін-өзі таныта білуін, басқа адамдармен келісімге келу және тіл табысу қабілеттерін қамтиды. Сондықтан ұлттық құндылықтар негізінде білім алушылардың коммуникативтік мәдениетін дамыту – олардың тек кәсіби құзыреттілігін емес, сонымен бірге ұлттық сана-сезімін де жетілдірудің маңызды аспектісі.

Осы тұста зерттеудің мақсаты жоғары оқу орны студенттерінің коммуникативтік мәдениетін ұлттық құндылықтар негізінде қалыптастырудың теориялық негіздерін әзірлеу және оны жүзеге асырудың тиімді жолдарын анықтау болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу жұмысы ұлттық құндылықтарға негізделген жоғары оқу орны білім алушыларының коммуникативтік мәдениетін қалыптастырудың тәсілдерін айқындау мен жетілдіруді көздейді. Көзделген мақсатқа қол жеткізуде ұлттық құндылықтарға, «коммуникативтік мәдениет» ұғымының мәніне және жоғары білім беру саласындағы құзыреттіліктерге қатысты ғылыми және педагогикалық зерттеулерге жан-жақты талдаулар жасалып, ұлттық құндылықтарды сақтау мен дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар мен жоғары білім беру саласындағы нормативтік құжаттар мазмұнына шолу жасалды. Зерттеу барысында отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеулеріндегі коммуникативтік мәдениеттің құрылымдық компоненттері мен ұлттық құндылықтарға қатысты пікірлерге талдау жасалды, ұлттық жобалар мен республикалық деңгейдегі нормативтік және бағдарламалық құжаттарды зерттеу арқылы ұлттық құндылықтарды коммуникативтік мәдениетке интеграциялау жолдары қарастырылды. Аталған зерттеу материалдары мен әдістер кешені жоғары оқу орындарында білім алушылардың ұлттық құндылықтар негізінде коммуникативтік мәдениетін тиімді қалыптастыру жолдарын ғылыми тұрғыдан негіздеуге, оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттарын анықтап, оны қамтамасыз ететін әдістемесін тәжірибеде тиімді қолдануға мүмкіндік береді.

Нәтижелер және оларды талқылау

Ұлттық құндылықтар негізінде болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру мәселесін теориялық талдау зерттеудің негізгі ұғымдарының мәнін айқындаудан бастау алады. Бұл тұста «коммуникативтік мәдениет» түсінігі жалпы мәдениеттің, оның ішінде педагогикалық мәдениеттің компоненті ретінде қарастырылады.

Қазіргі ғылымдағы қалыптасқан дәстүрлі ұғымға сәйкес, мәдениет – бұл адамзат тұрмысында және сананың әртүрлі қырларында көрініс табатын әлеуметтік-шығармашылық қызмет. «Мәдениет – қоғамдық-тарихи тәжірибе барысында адамзат жасаған және жасай беретін, адамдардың өмірдегі қызмет ету формасынан, рухани және материалдық құндылықтардан көрінетін қоғамның белгілі бір даму деңгейінің көрсеткіші, адамдардың түрлі саладағы шығармашылық еңбегінде (ақыл-ой және қол еңбегі) қол жеткізген

жетістіктері» [4, 192-б.].

Жалпы базалық мәдениеттің құрамдас бөлігі болып табылатын педагогикалық мәдениет білім беру саласындағы кәсіптік қызметтің негізгі бірқатар талаптарын қамтиды. Педагогтың ойлау мәдениеті, қарым-қатынас мәдениеті, сыртқы пішін мәдениеті, өзін-өзі ұстау, басқару мәдениеті, рухани-адамгершіліктік мәдениет секілді компоненттерден тұратын *педагогикалық мәдениет* ұғымы «мұғалімдердің кәсіби білімі мен тұлғалық, шығармашылық-іскерлік тұрғыдан қалыптасып, даму деңгейінің өзара үйлесім табуын анықтап көрсетеді» [4, 198-199-б.].

Аталған компоненттер қатарынан табылатын қарым-қатынас мәдениеті маманның коммуникативтік мәдениетімен тікелей байланысты. Мұғалімнің коммуникативтік мәдениеті тек ақпарат жеткізу құралы ғана емес, сонымен бірге оқушыларды рухани және мәдени тұрғыдан тәрбиелеуге, олардың ой-өрісін кеңейтуге жағдай жасайды, педагогқа оқу процесінде тиімді қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің тілдік мәдениеті, вербалды және вербалсыз қарым-қатынас шеберлігі оқушылармен сенімді қарым-қатынас орнатып, білімді нәтижелі жеткізуге ықпал етеді. Сондай-ақ, коммуникативтік мәдениет мұғалімнің эмоцияларын басқару қабілетін дамытып, оқушыларға құрметпен қарауды қамтамасыз етеді, бұл білім беру ортасында қолайлы жағдай жасауға көмектеседі.

Тұлғаның *коммуникативтік мәдениеті* – бұл кәсіби салада жеке тұлғалық маңызды нәтижелерге және өзіндік «мен» тұжырымдамасын көрсету арқылы тұлғалық жетілудің тұрақты қажеттілігіне қол жеткізуге, маманның кәсіби маңызды қасиеттерін дамытуға, шығармашылық әлеуетті іске асыруға бағытталған психикалық белсенділік процесі [5].

Жалпы біз сөз етіп отырған педагогтардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру мәселесі көптеген отандық және шетелдік ғалымдардың зерттеу еңбектерінде түрлі қырынан қарастырылады. С.Д. Мухамеджанова «коммуникативтік мәдениет» ұғымын мұғалімдерге тіл мен коммуникация арқылы оқушыларды тиімді баурап алуға мүмкіндік беретін дағдылар мен қасиеттер жиынтығы ретінде анықтайды. Бұл вербалды түрде жүргізілетін өзара қарым-қатынасты өзіндік басқару, эмоционалды бақылауды сақтау және оқушыларға зиян келтірместен білім беру мақсаттарына жетуге ықпал ететін тілді қолдану қабілеттерін қамтиды. Мұғалімнің педагогикалық тәжірибесін нығайтатын және сыныпта жағымды атмосфера құруға ықпал ететін өзара сыйластыққа негізделген, мақсатты қарым-қатынас арқылы білім мен құндылықтарды жеткізу қабілетіне баса назар аударылады [6].

Коммуникативтік мәдениет – бұл адамдар арасындағы қарым-қатынас кезінде өзара түсіністікке жетуге, тиімді диалог құруға, және әртүрлі жағдайларда лайықты қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік беретін дағдылар мен қасиеттер жиынтығы. Ал қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениетінде коммуникативтік мәдениет компоненттерінің әрқайсысына айрықша назар аударылып, ерекшеліктері айқындалған. Ол ерекшеліктердің мазмұны әрбір халықтың өзіндік тәрбие жүйесіне негізделген ұлттық құндылықтар арқылы ашылады.

Ұлттық құндылықтар – бұл ұлттың өзіндік ерекшелігін көрсететін, адамзат үшін маңызды әрі құнды болып саналатын ұлттық тілдің байлығы, мәдени мұрасы, салт-дәстүрлері, ұлт тарихы және рухани мұраттарының жиынтығы [7]. Қазақ халқының ұлттық құндылықтары оның салт-дәстүрлерінде, тілінде, өнерінде, әдебиетінде және күнделікті тұрмысында айқын көрініс табады. Бұл құндылықтар ғасырлар бойы ұрпақтан ұрпаққа жеткізіліп, бүгінгі күнге дейін сақталып келе жатқан рухани мұра ретінде танылады. Қазақ тіліндегі мақал-мәтелдер, нақыл сөздер, фразеологиялық тіркестер халықтың даналығын, дүниетанымын, рухани байлығын көрсетсе, салт-дәстүрлер ұлттық құндылықтардың маңызды бөлігін құрайды. Мысалы, *қонақжайлылық, ас беру, той жасау, жыртыс тарату* сияқты дәстүрлер социумдағы халықтың бір-біріне деген сыйластығын, қамқорлығын, кеңпейілділігін көрсете отырып, өзара коммуникация орнатуға, қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Біз осындай мазмұны терең қазақ халқының педагогикалық мәдениетінде көрініс тапқан тұлғааралық қарым-қатынасқа бағдарланған құндылықтар жиынтығын коммуникативтік мәдениеттің құрамдас компоненттеріне жіктей отырып, әрбір бөлігін ұлттық құндылықтар

арқылы жүзеге асыру мүмкіндіктерін қарастырамыз.

Тілдік (лингвистикалық) компонент – бұл тілдік құралдарды дұрыс қолдана білу, яғни грамматика, лексика, және стилистикалық ережелерді білу. Осы компонент адамның сөйлесуде ойын нақты және түсінікті жеткізуіне көмектеседі. Тілдік компоненттің ұлттық құндылықтар арқылы көрініс табуы тілдің өзіне тән мәдени мәні мен ұлттық ерекшеліктерін көрсету арқылы жүзеге асады. Әр ұлттың тілінде сол халықтың тарихы, дүниетанымы, рухани құндылықтары сақталып, фразеологиясында, салт-дәстүрлерінде, этикет формулаларында, және әдебиетінде көрініс табады. Бұл компонент адамның ойын тек грамматика мен лексика арқылы емес, мәдени тұрғыдан да жеткізуге мүмкіндік береді. Ол фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер, нақыл сөдер, ұлттық салт-дәстүрді сипаттайтын ұғымдар арқылы бейнеленеді.

Когнитивтік компонент – бұл қарым-қатынас барысында қажетті ақпаратты дұрыс түсіну және өңдеу қабілеті. Бұл компонент арқылы адам әңгімелесушінің ойларын, көзқарасын түсініп, ақпаратты дұрыс қабылдайды. Когнитивтік компоненттің ұлттық құндылықтар арқылы көрініс табуы адамның тек тілдік қабілеттерін ғана емес, мәдени және дүниетанымдық ерекшеліктерін түсіну арқылы жүзеге асады. Әр ұлттың өзіндік дүниетанымы, құндылықтары мен менталитеті сол ұлт өкілінің ақпаратты қалай қабылдайтынына, түсінетініне және өндейтініне әсер етеді. Когнитивтік компонент арқылы адамдар қарым-қатынас барысында тек сөздердің мәнін емес, сонымен бірге мәдени реңктерді, тұрмыстық ерекшеліктерді, дәстүр мен салтты ескере отырып, ақпаратты дұрыс қабылдай алады.

Келесі, этикалық компонент – қарым-қатынастың моральдық және этикалық нормаларын сақтауды қамтиды. Әдептілік, сыйластық, өзара құрмет және сыпайылық сияқты қасиеттер осы компонентке кіреді.

Этикалық компоненттің ұлттық құндылықтар арқылы көрініс табуы ежелден қазақ қоғамында қалыптасқан адамдардың қарым-қатынас жүйесіндегі әдеп пен мораль нормаларының ұлттық ерекшеліктерге сай қолдануынан байқалады. Әр ұлттың мәдениетінде қалыптасқан әдеп ережелері, «адам – адам жүйесіндегі» сыйластық пен құрмет көрсету үлгілері сол ұлттың негізгі құндылықтары ретінде қарым-қатынаста ерекше рөл атқарады. Этикалық компонент қарым-қатынас барысында тек сыпайы болуды ғана емес, сонымен бірге ұлттық құндылықтарды құрметтеуді де талап етеді. Қазақ дәстүрінде жасы кіші адамның үлкен кісі алдында орынсыз сөйлеуін әдепсіздік пен мәдениетсіздіктің белгісі ретінде санап, «Ата тұрып – ұл сөйлегеннен без, Ана тұрып – қыз сөйлегеннен без» деп тұжырымдаған.

Психологиялық компонент – қарым-қатынас кезінде адамның эмоционалды жағдайын түсініп, оған тиісті көңіл бөлуді, эмпатия танытуды қамтиды. Әңгімелесушінің көңіл-күйін, психологиялық ерекшеліктерін түсіне білу коммуникацияны тиімді етеді. Әр ұлттың мәдениеті мен құндылықтары адамның қарым-қатынас кезіндегі эмоционалдық реакцияларына және өзгелердің жағдайына эмпатия таныту тәсіліне ықпал етеді. Психологиялық компонент адамгершілік, жанашырлық, құрмет, сабырлық сияқты ұлттық құндылықтарды нығайтып, қарым-қатынас мәдениетін арттырады. Бұл орайда халқымыз тіл мәдениетін сақтаудың қарым-қатынас процесіне қатысушыларға ықпалын: «*Жақсы сөз – жарым ырыс*», «*Жылы-жылы сөйлесең – жылан інінен шығады*» деген секілді даналық ой тұжырымдары арқылы жеткізіп отырған. Сондай-ақ, «*Аңдамай сөйлеген ауырмай өледі*», «*Ойнап сөйлесең де, ойлап сөйле*», «*Басқа пәле тілден*» деп тіл мен сөзді қолдануда абай болу керектігін ескертеді.

Прагматикалық компонент – қарым-қатынас мақсатына жетуге бағытталған қабілет, яғни белгілі бір мақсаттарға жету үшін тілдік құралдарды дұрыс пайдалану. Әр ұлттың мәдениеті мен құндылықтары тілдік құралдарды мақсатты түрде қолдануда өзіндік реңк береді және қарым-қатынастың прагматикалық аспектілерін байытады. Коммуникативтік мәдениеттің прагматикалық компонентін ұлттық мұралардың ішінде тәлім-тәрбиеге толы би-шешендер сөздерінен көп кездестіруге болады. «*Елдестірмек – елшіден, жауластырмақ – жаушыдан*», «*Бір жағадан – бас шығарып, Бір жеңнен – қол шығарып*» деу арқылы бітімгершілікке шақыруда, төрелік айтуда, дау-жанжалдарды шешуде тура айтылған сөздің орнын табатындығын көрсеткен тағылымдардан алға қойған ортақ мақсатқа жетудегі

ауызбіршілік пен ынтымақтың болуындағы сөз құдіреті мен тіл мәдениетінің күшін аңғарамыз.

Әлеуметтік компонент – әлеуметтік рөлдерді, қоғамдағы қарым-қатынас ережелерін білу және сақтауға негізделген. Бұл компонент әртүрлі әлеуметтік жағдайларда, мысалы, ресми немесе бейресми қарым-қатынаста, сәйкес стильді таңдауға көмектеседі. Әр ұлттың өзіне тән құндылықтары мен дәстүрлері оның қоғамдағы рөлдеріне және адамдар арасындағы қарым-қатынас ережелеріне ықпал етеді. Әлеуметтік компонент ұлттық құндылықтар арқылы адамдардың мінез-құлқы мен қарым-қатынас стилін реттеп, түрлі әлеуметтік жағдайларда дұрыс әрекет етуге бағыттайды. Қазақ халқы «*Сәлем – сөздің атасы*» деп білген халқымыз түрлі қарым-қатынас жағдайлары мен жас ерекшеліктеріне қарай дұрыс амандасуды әдептілік пен адамгершіліктің, көрегенділіктің басты белгісі ретінде бағалайды. «*Сәлемі жараспағанның – сөзі де жанаспайды*» деген ата-бабаларымыздың тұжырымдары қоғамдық және әлеуметтік-педагогикалық ортадағы қарым-қатынастағы коммуникативтік мәдениеттің орын алуына осы әлеуметтік компоненттің ықпалын дәлелдей түседі.

Қазақ халқының дәстүрлі тәрбие жүйесінде негізгі орын алатын әлеуметтік-нормативтік мәдениет көрінісінің басты формасы болып табылатын *қоғамдық пікірдің* коммуникативтік функциясы оның жалпы ортақ мақсаттары мен қызығушылықтары бар белгілі бір адамдар тобын жақындастыруға қабілеттілігі арқылы анықталады [4, 272-б.]. Бұл функция тәрбие мақсатын айқындайтын ұлы ақын, ағартушы Абай тұжырымындағы «кемел адам» тұлғасын қалыптастыру ісінде коммуникативтік мәдениеттің маңыздылығын дәлелдейді.

Жүргізілген жүйелі, мақсатты зерттеу нәтижелері ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбие, әсіресе, болашақ педагогтардың тұлғалық ерекшеліктерін қалыптастырып, оларды мәдениетті және жауапты маман ретінде тәрбиелеуге ықпал ететінін көрсетеді. Коммуникативтік мәдениетке ұлттық құндылықтарды енгізу мамандардың мәдени-этикалық қабілеттерін арттырып, олардың қоғамда өзіндік орнын табуына, кәсіби ортада бейімделуіне және мәдениетаралық қарым-қатынас жасаудағы кәсіби саладағы *Hard skills* (қатаң) дағдыларымен қатар, өте қажетті *Soft skills* (икемді) дағдыларды дамытуға оң әсер етеді.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыруда ұлттық құндылықтарға негізделу олардың тұлғалық және кәсіби дамуына маңызды үлес қосады. Ұлттық құндылықтар арқылы жасалған тәрбие – бұл маманның тек кәсіби дағдыларын ғана емес, сонымен қатар, ұлттық санасын, мәдениетке деген құрметін және қоғамда тиімді қарым-қатынас жасай білу қабілетін жетілдіреді. Коммуникативтік мәдениет қазіргі заманғы көп мәдениетті қоғамда бәсекеге қабілетті, ашық, адамгершілігі жоғары тұлғаларды қалыптастыруға септігін тигізеді.

Зерттеу барысында алынған нәтижелер көрсеткендей, ұлттық құндылықтар негізінде құрылған тәрбие үдерісі болашақ мамандардың қоғамда өзіндік орнын табуына, кәсіби ортада бейімделуіне және мәдениетаралық қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуға оң әсер етеді. Сонымен қатар, ұлттық болмыстың кәсіби мәдениетке ықпалы маманның ішкі әлемін байытып қана қоймай, оның кәсіби қызметіндегі жауапкершілік пен рухани құндылықтарды сақтауға көмектеседі. Осы орайда ұлттық құндылықтар негізінде болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыруды теориялық талдау нәтижесінде келесі ұсыныстар беріледі:

- *Ұлттық құндылықтарды білім беру мазмұнына енгізу.* Болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін ұлттық негізде қалыптастыру үшін білім беру мазмұнына ұлттық құндылықтар, дәстүрлер және әдет-ғұрыптарды енгізу ұсынылады. Бұл студенттердің өзара қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге және олардың мәдени-әлеуметтік қабілеттерін арттыруға көмектеседі.

- *Коммуникативтік мәдениет компоненттерін дамыту.* Тілдік, когнитивтік, этикалық, психологиялық, прагматикалық және әлеуметтік компоненттер арқылы студенттердің коммуникативтік мәдениетін кешенді түрде дамыту ұсынылады. Әр компонентке сәйкес ұлттық құндылықтарды қолдану арқылы болашақ мамандардың тұлғалық

және кәсіби құзыреттіліктерін жетілдіру көзделеді.

- *Тәрбие үдерісін ұлттық ерекшеліктерге бейімдеу.* Тәрбие үдерісін қазақ халқының рухани құндылықтары, әдептік нормалары мен мәдениетін ескере отырып жүргізу маңызды. Бұл арқылы болашақ мамандардың тұлғалық дамуы мен кәсіби қалыптасуына қолдау көрсетіледі.

- *Мұғалімдердің мәдени-этикалық қабілеттерін арттыру.* Болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін қалыптастыру үшін оқытушылардың да жоғары мәдениетке сай болуы, этика және мәдениеттілік қағидаларын ұстануы ұсынылады.

Осылайша, болашақ мамандардың коммуникативтік мәдениетін ұлттық құндылықтар арқылы қалыптастыру олардың кәсіби құзыреттілігін арттыруға, тұлғалық дамуын нығайтуға және ұлттық бірегейлікті сақтауға зор мүмкіндік береді.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының 2025 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарын бекіту және Қазақстан Республикасы Президентінің кейбір жарлықтарының күші жойылды деп тану туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2018 жылғы 15 ақпандағы № 636 Жарлығы. – Қолжетімділік режимі URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000521> – (қаралған күні: 21.10.2024).

2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Әділетті Қазақстан: заң мен тәртіп, экономикалық өсім, қоғамдық оптимизм» атты Қазақстан халқына Жолдауы. – Ақорда, 2 қыркүйек, 2024 ж. - Қолжетімділік режимі URL: <https://www.akorda.kz/kz/addresses> - (қаралған күні: 18.10.2024).

3. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992. – 160 б.

4. Бахтиярова Г.Р. Қазақ халқының дәстүрлі педагогикалық мәдениеті. Оқу құралы. – Ақтөбе: «Жұбанов университеті» баспа бөлімі, 2019. – 354 б.

5. Бгуашев А.Б., Иоакимиди Ю.А., Шрам В.П. Модель формирования коммуникативной культуры студентов вуза. //Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2018. – №. 1 (124). – С.30-35.

6. Mukhamedjanova S.D. Improvement of pedagogical conditions for the development of communicative culture in future higher education specialists. //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 12. – С. 356-359. DOI: [10.15863/TAS.2019.12.80.70](https://doi.org/10.15863/TAS.2019.12.80.70)

7. Сарсенбаева Г.Х., Жумабаева А.Е. Ұлттық құндылықтар негізінде болашақ бастауыш білім педагогтерінің трансверсальді дағдыларын дамытудың мүмкіндіктері. //Вестник КазНПУ имени Абая, серия «Педагогические науки». – 2023. – Т. 77. – №. 1. – 267-275 б. <https://doi.org/10.51889/1728-5496.2023.1.76.028>

References

1. Qazaqstan Respublikasynyñ 2025 jylğa deingi Strategialyq damu josparyn bekıtu jäne Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniñ keibir jarlyqtarynyñ küşı joiyldy dep tanu turaly Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniñ 2018 jylğy 15 aqpandağy № 636 Jarlyğy. – Qoljetimdilik rejimi URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000521> – (qaralğan küni: 21.10.2024). [in Kaz.]

2. Memleket bassysy Qasym-Jomart Toqaevtyñ «Ädıletti Qazaqstan: zañ men tärtip, ekonomikalıq ösim, qoğamdyq optimizm» atty Qazaqstan halqyna Joldauy. – Aqorda, 2 qyrküiek, 2024 j. - Qoljetimdilik rejimi URL: <https://www.akorda.kz/kz/addresses> - (qaralğan küni: 18.10.2024). [in Kaz.]

3. Jūmabaev M. Pedagogika. – Almaty: Ana tılı, 1992. – 160 b. [in Kaz.]

4. Bahtiarova G.R. Qazaq halqynyñ дәstürli pedagogikalıq мәdenieti. Oqu qūraly. – Aqtöbe: «Jūbanov universiteti» baspa bölimi, 2019. – 354 b. [in Kaz.]

5. Bguashev A.B., Ioakimidi Ju.A., Shram V.P. Model' formirovaniya kommunikativnoj kul'tury studentov vuza. //Izvestija Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. – 2018. – №. 1 (124). – S.30-35. [in Russian]

6. Mukhamedjanova S.D. Improvement of pedagogical conditions for the development of

communicative culture in future higher education specialists. //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 12. – С. 356-359. DOI: [10.15863/TAS.2019.12.80.70](https://doi.org/10.15863/TAS.2019.12.80.70)

7. Sarsenbaeva G.H., Jumabaeva A.E. Ұлттық құндылықтар негізінде болашақ бастауыс білім педагогтерінің transversaldı daғдыларын дамытудың мүмкіндіктері. //Vestnik KazNPU imeni Abaia, seria «Pedagogicheskie nauki». – 2023. – Т. 77. – №. 1. – 267-275 б. <https://doi.org/10.51889/1728-5496.2023.1.76.028> [in Kaz.]

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

БАХТИЯРОВА Г.Р.¹ , ГЕЛИШЛИ Ю.² , ИЗТЛЕУОВА С.Ш.^{1*}

Бахтиярова Гульшат Рахметжановна¹ – кандидат педагогических наук, профессор, Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова, г. Актөбе, Казахстан

E-mail: aibol04@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0534-4879>

Гелишли Южел² – PhD, профессор, университет Гази, г. Анкара, Турция

E-mail: ygelisli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2816-3621>

* **Изтлеуова Саманта Шекернаевна**¹ – докторант, Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова, г. Актөбе, Казахстан

E-mail: samanta.iztleuova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-7878-240X>

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования коммуникативной культуры будущих педагогов на основе национальных ценностей. Обобщается значение содержания целенаправленного, комплексного образовательного и воспитательного процесса, составляющего систему национальных духовно-культурных ценностей в профессиональном педагогическом образовании студентов. Обсуждается и анализируется ведущее значение совершенствования коммуникативных навыков будущих специалистов путем внедрения национальных духовно-культурных ценностей в содержание профессионального педагогического образования в современных вузах. Также определена ведущая познавательная и воспитательная роль национальных духовно-культурных ценностей в становлении конкурентоспособной личности будущего учителя и их значение в повышении профессиональных знаний, умений и навыков.

В ходе исследования всесторонне проанализированы и рассмотрены научно-теоретические аспекты внедрения национальных ценностей в процесс профессионального педагогического образования в условиях высшей школы. Особое внимание авторы уделяют языковым, когнитивным, этическим, психологическим, прагматическим и социальным компонентам коммуникативной культуры. Характеризуется влияние каждого компонента на профессиональное и личностное развитие студентов через национальные ценности. Результаты исследования показывают эффективные пути развития коммуникативных навыков будущих педагогов, опираясь на национальные ценности и подчеркивают важность сохранения национальной идентичности.

Ключевые слова: национальные ценности, культура, профессионально-педагогическая культура, коммуникативная культура, традиционная педагогическая культура, подготовка будущего педагога.

FORMATION OF THE COMMUNICATIVE CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS BASED ON NATIONAL VALUES

BAKHTIYAROVA G.R.¹ , GELISLI Y.² , IZTLEUOVA S.SH.^{1*}

Bakhtiyarova Gulshat Rakhmetzhanovna¹ – Candidate of Pedagogical Sciences, professor, K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: aibol04@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0002-0534-4879>

Gelisli Yucel² - PhD, professor, Gazi University, Ankara, Turkey

E-mail: ygelisli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2816-3621>

* **Iztleuova Samanta Shekernayevna**¹ – Doctoral Student, K. Zhubanov Aktobe Regional University, Aktobe, Kazakhstan

E-mail: samanta.iztleuova@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-7878-240X>

Abstract. The article deals with the problem of forming the communicative culture of future teachers based on national values. The article summarizes the importance of the content of a purposeful, comprehensive educational and

upbringing process that makes up the system of national spiritual and cultural values in the professional pedagogical education of students. The leading importance of improving the communication skills of future specialists by introducing national spiritual and cultural values into the content of professional pedagogical education in modern universities is discussed and analyzed. The leading cognitive and educational role of national spiritual and cultural values in the formation of a competitive personality of a future teacher and their importance in improving professional knowledge, skills and abilities are also determined.

In the course of the study, the scientific and theoretical aspects of the introduction of national values into the process of professional pedagogical education in higher education are comprehensively analyzed and considered. The authors pay special attention to the linguistic, cognitive, ethical, psychological, pragmatic and social components of communicative culture. The influence of each component on the professional and personal development of students through national values is characterized. The results of the study show effective ways to develop the communication skills of future teachers, based on national values and emphasize the importance of preserving national identity.

Key words: national values, culture, professional and pedagogical culture, communicative culture, traditional pedagogical culture, training of a future teacher.